До Спеціалізованої вченої ради
у Національній академії внутрішніх справ
03035, м. Київ, пл. Солом'янська 1

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію Назарко Юлії В'ячеславівни на тему: «Конституційне право на охорону здоров'я в Україні та державах Європейського Союзу: порівняльно-правове дослідження», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 – Право, за спеціальністю 081 – Право

Актуальність теми дисертації

Зміцнення і захист здоров'я є важливою умовою для забезпечення благополуччя і гідного існування людини, охорона здоров'я розглядається як важливе суспільне завдання. Усі держави є відповідальними за здоров'я своїх громадян, тому повинні створювати передумови для його збереження і поліпшення, у тому числі гарантуючи право на захист.

Важливість і багатоаспектність права на охорону здоров'я обумовлені насамперед тим, що охорона здоров'я є поняттям, що включає в себе широкий спектр взаємовідносин людини із суспільством, громадянина з державою. Слід підкреслити, що досліджуване право гарантує кожній людині невтручання держави у сферу її особистого і сімейного життя, захист її життя та здоров'я, особисту недоторканність й безпеку тощо. Це право допомагає людині сприяти розвитку її особистої свободи, тобто можливостям безперешкодного вибору варіантів поведінки у межах соціальних відносин, що є однією з умов активної життєдіяльності людини.

Ураховуючи наведене, а також те, що на сьогодні в Україні відбуваються реформи у різних сферах, обрана дисертанткою тема дослідження є актуальною. З початку 2017 року розпочалася Медична реформа, яка внесла корективи до сфери охорони здоров'я, низки

законодавчих актів. У роботі визначені головні тенденції і закономірності такого реформування, перспектив удосконалення конституційно-правового регулювання права на охорону здоров'я в державах ЄС.

Відповідність дисертаційної роботи сучасним вимогам науки і практики

Тема дисертаційного дослідження відповідає пріоритетним напрямам розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, Плану законодавчого забезпечення реформи в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 р. № 509-VIII, Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275. Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради НАВС від 31 жовтня 2017 р. (протокол №26).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Робота Назарко Ю.В. є обґрунтованою, що підтверджується критичним аналізом джерел різноманітного спрямування, які дають можливість розглянути право на охорону здоров'я з багатьох сторін. Досліджено іноземні нормативно-правові акти та наукові праці.

Автор висловлює свою точку зору та вступає в полеміку із іншими дослідниками. У своїх висновках дає правову оцінку та власні поняття та твердження.

Також у роботі використані відповідні наукові методи пізнання, а саме філософсько-методологічне підґрунтя дослідження сформовано на засадах діалектичного, герменевтичного, лінгвістичного, порівняльного підходів

пізнання правових явищ. Вони обумовили використання комплексу філософсько-світоглядних, загальнонаукових і спеціальних методів дослідження.

Постановка завдань, мети, визначення об'єкту, предмету є чітким та повною мірою відповідає загальним вимогам. Отже, робота є повністю обгрунтованою та підготовлена на достатньо високому рівні.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Не викликає сумнівів достовірність та наукова новизна роботи Назарко Ю.В. У дисертації розглянуто конституційне право на охорону здоров'я, включаючи регламентацію та реалізацію в Україні та державах ЄС. Зокрема з-поміж результатів дослідження відзначимо:

1) авторське розуміння конституційного права людини на охорону здоров'я, як природне невід'ємне і непорушне право людини, нормативно закріплено на міжнародному та національному рівнях, яке включає можливі засоби для розвитку, збереження, забезпечення та, у випадку порушення, відновлення гармонійного рівня фізичного, психічного та душевного стану її організму;

2) запропонована нова редакція статті 49 Конституції України, а також інших нормативно-правових актів;

3) визначено поняття міжнародно-правових стандартів права на охорону здоров'я, поняття забезпечення права на охорону здоров'я;

4) удосконалено поняття медичної таємниці та поняття здоров'я як динамічного стану організму, завдяки якому підтримується процес збереження і розвитку біологічних, фізіологічних, психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності для максимальної тривалості активного життя;

5) розкрито зміст права на охорону здоров'я як самостійного суб'єктивного права, що включає такі можливості особи: 1) на певну

поведінку (право на власні дії); 2) вимагати належної поведінки від зобов'язаної сторони (право на чужі дії); 3) право-претензію.

6) проаналізовано конституційне та інше галузеве правове регулювання права на охорону здоров'я в країнах ЄС. Автором надано рекомендації щодо розвитку національного законодавства України, зважаючи на досвід країн ЄС, а саме запровадження в Україні децентралізованого управління системою охорони (на прикладі Данії); системи страхування (на прикладі Німеччини), системи премій, що забезпечує право на медичне страхування не лише працюючим, а й тим, хто втратив свою роботу; розвитку програм чистого довкілля (на прикладі Франції); програми громадського здоров'я (на прикладі Португалії); системи лояльності реалізації права на охорону здоров'я незахищених верст населення (на прикладі Італії). Пропозиція щодо запровадження посади Уповноваженого з прав пацієнтів, а також удосконалення порядку звернення до Конституційного Суду України громадян з метою захисту конституційних прав і свобод, включаючи право на охорону здоров'я.

7) автор наголосила та підкреслила важливість прийняття Медичного кодексу України, законів «Про загальнообов'язкове державне медичне страхування», «Про фінансування охорони здоров'я», «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування», «Про гарантований державою рівень медичної допомоги», «Про медичну діяльність», «Про заклади охорони здоров'я», «Про забезпечення прав пацієнтів», «Про лікарське самоврядування», «Про первинну медико-санітарну допомогу і сімейну медицину», «Про спеціалізовану медицину».

Отже, робота має не лише теоретичний, а також практичний характер. Дані дисертації можуть бути використані в законотворчій, освітній, науковій та інших сферах.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих наукових працях

Основні теоретичні положення та висновки дисертації відображені у 16 наукових працях, серед яких 5 статей виданнях, включених МОН Укратни до переліку наукових фахових з юридичних наук, 2 статгі у зарубіжних наукових періодичних виданнях (у періодичних наукових виданнях держав, які входять до ОЕСР та Європейського Союзу), 9 тез у збірниках (наукових доповідей), оприлюднених на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах. Їх вивчення свідчить про повноту викладу наукових висновків і пропозицій, сформульованих у дисертації, в опублікованих наукових працях.

Оцінка змісту дисертації.

Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (295 найменувань) і чотирьох додатків. Структура повністю відповідає визначеній меті і завданням, що дозволило дисертанту викласти всі свої думки, а опоненту краще зрозуміти логіку автора.

У вступі обгрунтовано актуальністьсть теми дисертаційного дослідження, розкривається зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження. характеризується наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, подається інформація про апробцію результатів дослідження.

Розділ 1. «Загальнотеоретичні засади конституційного права на охорону здоров'я» охоплює 3 підрозділи, в яких послідовно розглядається історіографія дослідження і термінологічний апарат, поняття, зміст та особливості конституційного права людини і громадянина на охорону здоров'я, місце конституційного права на охорону здоров'я в системі суб'єктивних прав людини. Усвідомлюючи значення історії виникнення будь-якого іституту, дисертант логічно звертається до ретроспективного

аналізу становления права на охорону здоров'я. Аргументовано пов'язуючи історичний розвиток термінологічного апарату (с. 30).

Аналізуючи поняття, зміст та особливості конституційного права людини і громадянина на охорону здоров'я (підрозділ 1.2.), дисертант слушно визначає положення Конституції України (ст. 3 та 49), де передбачено, що життя і здоров'я є цінністю та первинною, вихідною передумовою життєдіяльності кожної людини. Тому з численних прав, які передбачає Основний Закон, можна виділити право людини на охорону здоров'я як право, яке гарантує її фізичне існування і є умовою забезпечення здійснення всіх інших прав людини. (с.47).

Проаналізовані ознаки даного права, а саме обґрунтованість; реальність; надійність; загальність; рівність; чітка визначеність; дієвість, а об'єктами – права та обов'язки пацієнтів, медичних і фармацевтичних працівників, населення у даній галузі; медична інформація; медична документація і звітність; управління та організація охорони здоров'я; лікарські засоби; медична допомога; медичні послуги та інше (с.49). Автором розкривається зміст права на охорону здоров'я. Першим елементом такого права є можливість певної поведінки особи (право на власні дії). Другий елемент права на охорону здоров'я. Має превентивне значення і полягає в тому, що наявність в особи цього права є свого роду запобіжником від можливих порушень з боку інших суб'єктів. По-третє, право на звернення у зв'язку із порушенням (с. 51).

Визначено поняття права пацієнта – це можливості людини реалізувати своє право на отримання медичної допомоги у випадку виявлення певних загроз чи їх симптомів, чи з метою профілактики, чи безпосереднього лікування шляхом звернення до спеціально уповноважених органів чи посадових осіб відповідно до нормативно-правових актів (с. 60). Звернулася до аналізу особливостей права на охорону здоров'я певних категорій осіб. Важливим є питання поняття та

змісту права на охорону здоров'я дітей (с.61), засуджені (с.63) та інших категорій.

Розділ 2. «Методологія дослідження та конституційно-правове регулювання права на охорону здоров'я в Україні та державах ЄС». охоплює 4 підрозділи, в яких послідовно викладені методологія дослідження конституційного права людини і громадянина на охорону здоров'я, міжнародно-правові стандарти права на охорону здоров'я, конституційно-правове регулювання права людини та громадянина на охорону здоров'я в Україні та державах ЄС.

У свою чергу. розділ 3 «*Конституційне право на охорону здоров'я: забезпечення та удосконалення регулювання в Україні та державах ЄС»* охоплює 2 підрозділи, в яких зазначається поняття, суб'єкти і гарантії забезпечення конституційного права людини і громадянина на охорону здоров'я та проблеми реалізації та удосконалення регулювання права людини і громадянина на охорону здоров'я в Україні та державах ЄС.

Разом з тим, у роботі наявні певні недоліки та неточності.

1. У роботі пристальна увага приділяється громадському здоров'ю, забезпеченню реалізації права на охорону здоров'я. Які правові механізми його забезпечення пропонує авторка особливо на тлі медичної реформи, коли скорочуються структурні підрозділи системи охорони здоров'я, діяльність яких спрямована на профілактику захворюваності?

2. Можливо доцільно було б в межах даного дослідження визначити способи сприяння розвиткові приватної форми власності у сфері медицини. Чий досвід бажано було б запозичити у цьому напрямі і відповідно запропонувати правові форми?

3. Чи є економічне підгрунтя для запровадження в Україні обов'язкового медичного страхування? Чи не буде ця норма невиконуваною?

4. Не до кінця зрозумілим є яким чином інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав пацієнтів буде забезпечувати наскрізний захист. Можливо йдеться про шведську модель.

5. У роботі можна було б визначити способи державного та позасудового захисту права на охорону здоров'я у випадку виникнення спорів. Особливо цікавим у цьому аспекті є досвід країн Європи.

6. Авторка, з одного боку, не передбачає в новій редакції ст. 49 Конституції України фразу "існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена", у той же час зазначає, що "медична допомога для незахищених верств населення має бути безоплатною", і це все на тлі масового відтоку працездатного населення з України, економічного занепаду. За рахунок чого буде надаватись безоплатна допомога?

На наш погляд, відповіді на цізапитання під час публічного захисту дозволять з'ясувати проблемні і дискусійні моменти.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Вивчення тексту роботи засвідчує відсутність порушення вимог академічної доброчесності. На використані джерела інформації, ідей та концепції у дисертації зроблено посилання, авторка дотримувалась вимог законодавства України про авторське право, подано інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень з відповідних джерел інформації.

Безумовно, тема дисертації є на сьогодні актуальною, сформульовані висновки та пропозиції, є виваженими, до певної міри критичними, аргументованими, відзначаються науковою новизною, а також мають важливе значення для сучасної науки і практики.

Отже, дисертаційне дослідження Назарко Юлії В'ячеславівни – завершена, самостійна наукова робота, у ній одержані нові наукові результати, які вирішують визначене наукове завдання. Тому відзначимо, що дисертація на тему: «Конституційне право на охорону здоров'я в Україні та державах Європейського Союзу: порівняльно-правове дослідження» відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, Порядку проведення

експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167, а її авторка **Назарко Юлія В'ячеславівна** на основі публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 – Право, за спеціальністю 081 – Право.

Доктор наук з державного управління,
кандидат юридичних наук,
доцент, професор кафедри конституційного
та міжнародного права
Таврійського національного університету
імені В.І.Вернадського О.В.Клименко

Підпис О.В.Клименко
ЗАСВІДЧУЮ
Начальник відділу /В.В. Рябченко/
02 березня 2020 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВЕРНАДСЬКОГО ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В.І.
№02070967